

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

КОРНУС О. Г.

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ

*Методичні вказівки для виконання
практичних та самостійних робіт*

Суми – 2020

УДК 91(09)(075.8)

К67

*Друкується згідно з рішенням вченої ради
природничо-географічного факультету
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол №1 від 1 вересня 2020 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Кандиба Ю. І. – кандидат географічних наук, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Сюткін С. І. – кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Корнус О. Г.

К67 Історична географія: методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 28 с.

Методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт з курсу «Історична географія» містять завдання для аудиторних практичних робіт, самостійної роботи та список рекомендованої літератури. Розраховані на студентів спеціальності 014 Середня освіта (Географія) та 106 Географія.

© Корнус О. Г., 2020

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Історична географія в системі наук.....	5
Тема 2. Походження і розвиток людини в первісну добу	7
Тема 3. Стародавні цивілізації світу.....	9
Тема 4. Історична географія Середньовіччя	11
Тема 5. Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток	15
Тема 6. Епоха Великих географічних відкриттів.....	18
Тема 7. Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу	21
Тема 8. Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія	25
Список рекомендованої літератури	32

ВСТУП

Курс «Історична географія» покликаний ознайомити студентів з науковою дисципліною, що досліджує взаємодію природи та людини, вплив географічного середовища на розвиток людського суспільства, використання людиною природи у своїй діяльності впродовж всієї її історії. Методичні вказівки орієнтовані на проведення практичних та самостійних робіт, що включають різні види завдань.

Мета курсу – ознайомити студентів з науковою дисципліною, що досліджує взаємодію природи та людини, вплив географічного середовища на розвиток людського суспільства, використання людиною природи у своїй діяльності впродовж всієї її історії.

Завдання курсу:

- вивчити теоретичні та методологічні засади історичної географії;
- показати роль природного середовища в антропогенезі й етногенезі та соціально-економічному і культурному розвитку суспільства;
- простежити тенденції взаємодії суспільства і природи в історичному часовому вимірі;
- аналізувати природно-історичний процес та основні чинники впливу на нього.

Студенти повинні знати:

- місце історичної географії у системі географічних наук та її зв'язки з іншими науками;
- історико-географічні дослідження в Україні;
- географічні особливості взаємодії людського суспільства з навколишнім природним середовищем на різних етапах історичного розвитку;

Студенти повинні вміти:

- визначати роль природно-географічних факторів у розвитку суспільства;
- виявляти вплив природних умов на особливості розселення та господарської діяльності людей;
- аналізувати характер впливу природокористування на довкілля на різних етапах розвитку суспільства;
- аналізувати соціально-економічні процеси у світі та в окремих регіонах і країнах.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №1

Тема: Історична географія в системі наук.

Мета: дослідити місце історичної географії у системі наук та розглянути методологію історичної географії.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення історичній географії як науковій дисципліні?
2. Обґрунтуйте предмет та завдання історичної географії.
3. З якими науками пов'язана історична географія? У чому полягає цей зв'язок?
4. Назвіть основні методи дослідження історичної географії.
5. Проаналізуйте розвиток історичної географії як наукової дисципліни.
6. Опишіть структуру та періодизацію в історичній географії.

Хід практичної роботи

Завдання 1. Назвіть та опишіть методи дослідження історичної географії. Результати оформіть у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Методи дослідження історичної географії

Назва методу	Особливості його застосування

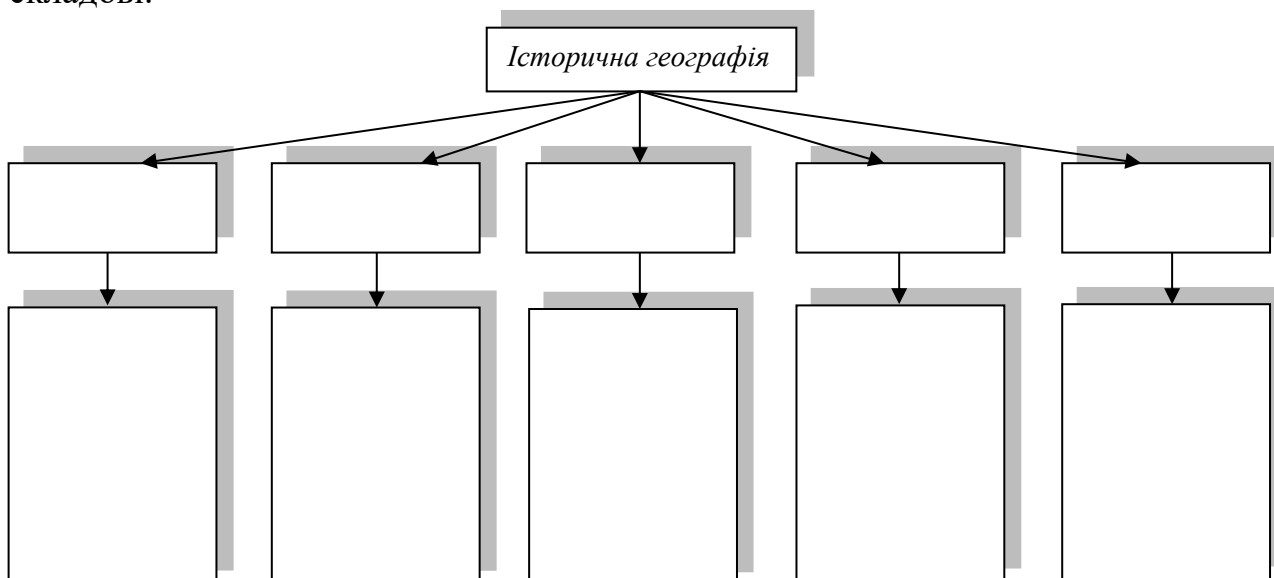
Завдання 2. Проаналізуйте розвиток історичної географії та заповніть табл. 2.

Таблиця 2

Розвиток історичної географії

№	Автор	Назва джерела	Роки видання	Що досліджував автор

Завдання 3. Складіть структурну схему історичної географії та опишіть її складові.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Проаналізуйте етапи розвитку історичної географії в Україні. Відповідь оформити у вигляді табл. 3.

Таблиця 3

Періоди розвитку історичної географії в Україні

Назва історичного періоду	Особливості історичного періоду

Завдання 2. Проаналізуйте виникнення і початковий етап розвитку історичної географії як наукової дисципліни у країнах Європи до початку XVII ст. Створіть мультимедійний проект.

Завдання 3. Напишіть реферат на тему «Давньогрецькі дослідники території України» та «Давньоримські дослідники території України» (за вибором).

ПРАКТИЧНА РОБОТА №2

Тема: Походження і розвиток людини в первісну добу.

Мета: розглянути еволюцію людини та розширити і поглибити знання про матеріальну культуру в первісну добу.

Контрольні запитання

1. Опишіть періодизацію первісної історії за Л. Морганом.
2. Які теорії походження людини ви знаєте? Схарактеризуйте їх
3. Як відбувалася еволюція людини за теорією полі- та моноцентризму.
4. Схарактеризуйте процес формування суспільства.
5. Як відбувалося розселення людей по земній кулі.
6. Проаналізуйте походження рас на земній кулі.
7. Дайте аналіз поняттю «коеволюція». Як відбувалася коеволюція людини і навколишнього природного середовища в пізньому палеоліті та мезоліті.
8. Як людина впливала на природу в післяльодовиковий період?
9. Проаналізуйте природні та суспільні передумови переходу до виробляючого господарства.
10. Опишіть життя та основні заняття первісних людей?
11. Які головні відмінності людини вмілої і людини прямоходячої?
12. Як змінилося життя первісних людей з наступом льодовика?
13. Як вплинуло на життя людини оволодіння вогнем?

Хід практичної роботи

Завдання 1. Накресліть та обґрунтуйте схему еволюції та хронології людини.

Завдання 2. Проаналізуйте розвиток матеріальної культури в первісну добу та складіть табл. 1.

Таблиця 1

Розвиток матеріальної культури в первісну добу

Назва періоду	Вік, роки	Види Homo	Розвиток матеріальної культури

Завдання 3. Опишіть головні центри одомашнення тварин (за М. І. Вавиловим) та заповніть табл. 2.

Таблиця 2

Головні центри одомашнення тварин (за М. І. Вавиловим)

Назва осередку	Місце знаходження	Тварини

Завдання 4. Проаналізуйте карту «Головні центри походження культурних рослин» (за М.І. Вавиловим) з Атласу вчителя (К., 2010). Нанесіть ці центри на контурну карту та заповніть табл. 3.

Таблиця 3

Головні центри походження культурних рослин» (за М.І. Вавиловим)

Назва осередку	Місце знаходження	Рослини

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси, опишіть появу осередків землеробства і заповніть табл. 4.

Таблиця 4

Осередки землеробства

Назва осередку	Місце знаходження	Вид

Завдання 2. Напишіть реферат на тему «Архантропи як найдавніші люди на Землі», «Палеоантропи як давні люди на Землі» та «Кроманьйонець: поява і розселення, зовнішній вигляд, суспільний устрій і спосіб життя» (за вибором).

Завдання 3. Опишіть основні теорії походження людини та оформіть інформацію у таблицю.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №3

Тема: Стародавні цивілізації світу.

Мета: розширити та поглибити знання студентів щодо етапів виникнення та розвитку Стародавніх цивілізацій.

Контрольні запитання

1. Як відбувалося становлення рабовласницького ладу?
2. Проаналізуйте розширення ойкумени стародавнього Сходу.
3. Які найбільші країни існували на політичній карті стародавнього Сходу.
4. Схарактеризуйте економічний розвиток цивілізацій стародавнього Сходу.
5. Які зміни відбувалися на політичній карті в Середземномор'ї? Проаналізуйте форми правління та державний устрій цивілізацій Середземномор'я.
6. Як вплинула господарська діяльність людини на природу Середземномор'я? Які види господарства були найбільш розвинені?
7. Схарактеризуйте життя племен Європи.
8. Схарактеризуйте племена та цивілізації Месоамерики та Андської області.
9. Які цивілізації існували на території Африки та Австралії? Опишіть їх побут та життя.

Хід практичної роботи

Завдання 1. Схарактеризуйте розвиток матеріальної культури Стародавніх цивілізацій та заповнити табл. 1.

Таблиця 1

Розвиток матеріальної культури Стародавніх цивілізацій

Вік	Метал	Основні знаряддя, що виготовлялися з металу

Завдання 2. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси, дайте характеристику племенам та народам стародавніх цивілізацій. Проаналізуйте їх основні заняття та заповніть табл. 2.

Таблиця 2

Племена та народи стародавніх цивілізацій

Назва цивілізації	Племена та народи	Основні заняття

Завдання 3. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси, дайте стислу характеристику племенам Євразії, дані занесіть до табл. 3.

Таблиця 3

Характеристика племен Євразії

Племена	Територія заселення	Основні заняття

Завдання 4. Визначте за табл. 4 типи письма, що набули поширення у стародавніх Єгипті, Дворіччі, Фінікії та Китаї. Порівняйте їх.

Таблиця 4

Писемність в епоху Стародавніх цивілізацій

Країна	Знаки для письма	Назва типу письма
Єгипет		
Дворіччя		
Фінікія		
Китай		

Завдання 5. Користуючись додатковою літературою та Internet-ресурсами Схарактеризуйте винаходи стародавніх китайців та заповніть табл. 5.

Таблиця 5

Винаходи стародавніх китайців

Винахід	Де (для чого) використовувався

Завдання 6. За даними літературних та Internet джерел проаналізуйте розвиток географічних ідей і знань в античний час. Дані занесіть в табл. 6.

Таблиця 6

Періодизація розвитку географічних ідей і знань в античний час

Дата	Період	Етап розвитку географії	Основні географічні знання та ідеї

Завдання 7. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси, складіть порівняльну характеристику Стародавніх цивілізацій світу. Дані оформіть у табл. 7.

Таблиця 7

Порівняльна характеристика Стародавніх цивілізацій

Країна (цивілізація)	Коли виникла держава	Природні умови, що сприяли розвитку цивілізації	Державний устрій, форма правління	Основні заняття населення	Матеріальна культура	Духовна культура	Розвиток науки

Завдання 8. Схарактеризуйте релігії Стародавніх цивілізацій. У що вірили в цю епоху люди? Яким силам природи вони поклонялися. Дані оформіть у табл. 8.

Таблиця 8

Релігії в епоху Стародавніх цивілізацій

Країна	Імена богів	Які сили природи вони відображали	Покровителями яких занять вони вважалися

Завдання 9. Складіть порівняльну характеристику племенам та цивілізаціям Месоамерики та Андської області. Дані оформіть у табл. 9.

Таблиця 9

Порівняльна характеристика племен та цивілізацій Месоамерики та Андської області

Назва цивілізації	Географічне положення. Найбільші міста.	Форми правління та державний устрій	Економічний розвиток: розвиток сільського господарства та ремесел. Спеціалізації регіонів	Матеріальна та духовна культура. Релігії та вірування	Досягнення в науці. Відомі науковці та їх винаходи

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Нанесіть на контурну карту найбільші Стародавні цивілізації Середземномор'я. Зробіть порівняльну характеристику цим цивілізаціям. Дані занесіть у табл. 10.

Таблиця 10

Порівняльна характеристика Древніх цивілізацій Середземномор'я

Назва цивілізації	Географічне положення. Найбільші міста.	Форми правління та державний устрій	Економічний розвиток: розвиток сільського господарства та ремесел. Спеціалізації регіонів	Матеріальна та духовна культура. Релігії та вірування	Досягнення в науці. Відомі науковці та їх винаходи

Завдання 2. Створіть мультимедійну презентацію на тему «Грецька релігія і міфологія».

Завдання 3. Складіть кросворд на тему «Стародавній Рим».

Завдання 4. Напишіть реферат на тему «Цивілізації Стародавнього Китаю».

ПРАКТИЧНА РОБОТА №4

Тема: Історична географія Середньовіччя.

Мета: дослідити та вивчити головні особливості розвитку суспільства у різних регіонах світу в епоху Середньовіччя.

Контрольні запитання

1. Дайте загальну характеристику цивілізаціям Середньовіччя.
2. Проаналізуйте розвиток продуктивних сил і «обмін речовин» між суспільством і природою у Середньовіччі.
3. Що було причиною нестійкості політичної карти Європи у Середньовіччі?
4. Проаналізуйте основні зміни на політичній карті Європи в Середньовіччі.
5. Яка політична карта склалася в Європі до середини XVI ст.
6. Які форми правління були характерні для Середньовічної Європи?
7. Що стало причиною зростання чисельності міського населення у Середньовічній Європі? Які найбільші міста існували в той час?
8. Які торговельні шляхи існували на території Середньовічної Європи?
9. Назвіть особливості політичної карти Близького і Середнього Сходу?
10. Опишіть політичну карту Азії в Середньовіччі? Як проявлялася нестійкість політичної карти Середньовічної Азії?
11. Схарактеризуйте географічний поділ праці і торговельні зв'язки Середньовічної Азії.
12. Опишіть зміни на політичній карті Африки в епоху Середньовіччя.
13. Які племена проживали на території Північної Америки у Середньовіччі?

Хід практичної роботи

Завдання 1. Схарактеризуйте стани, які існували в середньовічній Європі. Чи був справедливим такий розподіл. Відповідь обґрунтуйте. Складіть схему середньовічного суспільства.

Завдання 2. Визначте причини участі у хрестових походах різних суспільних верств. Інформацію занесіть до табл. 1.

Таблиця 1

Причини участі у хрестових походах різних суспільних верств

Соціальні групи	Правителі європейських держав	Великі феодалі	Рицарі	Селяни і міщани

Завдання 3. Проаналізуйте економічний розвиток Середньовічної Європи та заповніть табл. 2.

Таблиця 2

Економічний розвиток Середньовічної Європи

Назва центру	Спеціалізація	Особливості спеціалізації

Завдання 4. Спираючись на дані наукової літератури, навчального посібника «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013), Internet-ресурси та атласи опишіть центри видобутку корисних копалин у Середньовічній Європі. Заповніть табл. 3.

Таблиця 3

Центри видобутку корисних копалин у Середньовічній Європі

Назва	Корисні копалини

Завдання 5. Використовуючи на дані наукової літератури, навчального посібника «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013), Internet-ресурси та атласи опишіть процеси внутрішньої колонізації в Європі в епоху Середньовіччя. Дані занесіть до табл. 4.

Таблиця 4

Внутрішня колонізація в Європі

Фактори внутрішньої колонізації	
Позитивно впливали	Негативно впливали
Результати колонізації	
Позитивні	Негативні

Завдання 6. За даними табл. 5 побудуйте у зручному масштабі стовпчикову діаграму «Чисельність та динаміка населення Середньовічної Європи». Проаналізуйте основні причини зростання народжуваності, високої смертності.

Таблиця 5

Чисельність населення в Середні віки

(млн. осіб)

700 р. – 27	1000 р. – 42	1100 р. – 48	1200 р. – 61
1300 р. – 73	1400 р. – 45	1500 р. – 69	

Завдання 7. Використовуючи навчальний посібник «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013) Схарактеризуйте спеціалізацію районів у країнах Близького і Середнього Сходу. Дані занесіть у табл. 6.

Таблиця 6

Спеціалізація районів у країнах Близького і Середнього Сходу

Країна	Спеціалізація

Завдання 8. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси, складіть порівняльну характеристику найбільших країн Євразії. Дані оформіть у табл. 7.

Порівняльна характеристика найбільших країн Євразії

Країна	Коли виникла держава	Природні умови, що сприяли розвитку країни	Державний устрій, форма правління	Економічний розвиток	Матеріальна культура	Духовна культура	Розвиток науки

Завдання 9. Використовуючи наукову літературу, Схарактеризуйте найбільші державні утворення в Азії в Середні віки. Нанесіть найбільші міста і столиці цих держав. Нанесіть на карту Велику китайську стіну. Покажіть східний кордон Османської імперії. Нанесіть на контурну карту економічні центри та позначте їх спеціалізацію. Нанесіть на контурну карту Великий шовковий шлях.

Завдання 10. Схарактеризуйте племена Північної Америки та виділіть їх місця проживання. Дайте стислу характеристику племенам. Дані занесіть у табл. 8.

Таблиця 8

Племена Північної Америки

Місце проживання племен	Назва племен

Завдання 11. За даними наукової літератури та навчального посібника «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013) дайте характеристику цивілізаціям Латинської Америки. Дані занесіть у табл. 9.

Таблиця 9

Цивілізації Латинської Америки

Цивілізації	Територія заселення	Господарство	Соціальний устрій та культура

Завдання 12. Користуючись науковою літературою та Атласом вчителя (К, 2010) виділіть головні мовні сім'ї і найбільші мовні групи етносів світу. Нанесіть їх на контурну карту.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Напишіть есе на тему: «Життя селянина в середні віки».

Завдання 2. Складіть порівняльну характеристику племен Австралії та Океанії. Дані оформіть у табл. 10.

Порівняльна характеристика племен Австралії та Океанії

Назва цивілізації	Географічне положення	Форми правління та державний устрій	Основні заняття населення	Матеріальна та духовна культура.	Релігії та вірування

Завдання 3. Написати реферат на тему «Подорож Марко Поло» або «Подорожі Ібн Баттута» (за вибором).

Завдання 4. Схарактеризуйте державний та адміністративно-територіальний устрій Османської імперії. Нанесіть на контурну карту країни та території, що входили до складу імперії в Середньовіччі. Нанесіть на контурну карту економічні центри та позначте їх спеціалізацію. Проаналізуйте форми правління та державний устрій в державах Близького і Середнього Сходу та Азії. Зобразіть схематично ієрархію державного устрою.

Завдання 5. Схарактеризуйте релігійні особливості країн Сходу в Середні віки. Інформацію занесіть у табл. 11.

Релігійні особливості країн Сходу в Середні віки

Країна	Релігія

Практична робота №5

Тема: Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток.

Мета: вивчити та поглибити знання про розвиток суспільства в період раннього Нового часу.

Контрольні запитання

1. Які зміни суспільства відбулися при переході до раннього Нового часу.
2. Як змінилася демографічна ситуація в період раннього Нового часу?
3. Схарактеризуйте політичну карту Європи в період раннього Нового часу? Як вона змінювалася?
4. Які форми правління були характерні для Європи у ранній Новий час?
5. Які технічні вдосконалення з'явилися в період раннього Нового часу?
6. Опишіть економічну ситуацію в Європі в період раннього Нового часу?
7. Схарактеризуйте етнічні процеси в Європі в період раннього Нового часу?

8. Як розвивалася економіка на території сучасної України в період раннього Нового часу?
9. Назвіть райони морської торгівлі на території Європи. Чим вони відрізнялися?
10. Проаналізуйте зміни на політичній карті Близького і Середнього Сходу. Які особливості політичної карти того часу?
11. Як проявлялася нестійкість політичної карти Сходу в період раннього Нового часу?
12. Проаналізуйте демографічну ситуацію в країнах Азії в період раннього Нового часу.
13. Які зміни в економіці спостерігаються в країнах Сходу в період раннього Нового часу?

Хід практичної роботи

Завдання 1. Опишіть особливості політичної карти Європи в період раннього Нового часу. Нанесіть на контурну карту країни, що існували в цей період.

Завдання 2. За матеріалами навчального посібника «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013) визначте головні економічні центри Європи. Відповідь оформіть у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Головні економічні центри Європи

Назва центру	Спеціалізація	Особливості спеціалізації

Завдання 3. Користуючись даними атласів та наукової літератури виділіть центри видобутку корисних копалин у Європі в період раннього Нового часу. Дані оформіть у табл. 2. Нанесіть на контурну карту Європи найбільші центри видобутку корисних копалин.

Таблиця 2

Центри видобутку корисних копалин у Європі в період раннього Нового часу

Країна, регіон	Корисні копалини

Завдання 4. За даними наукової літератури та навчального підручника «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013), з'ясуйте виробничу спеціалізацію країн Азії. Заповніть табл. 3.

Таблиця 3

Виробничу спеціалізацію країн Азії

Країна	Спеціалізація

Завдання 5. Схарактеризуйте світові та національні релігії. Виділіть регіони їх поширення. Нанесіть на контурну карту.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси, складіть порівняльну характеристику найбільших країн Євразії в період раннього Нового часу. Дані оформіть у табл. 4.

Таблиця 4

Порівняльна характеристика найбільших країн Євразії

Країна	Коли виникла держава	Природні умови, що сприяли розвитку країни	Державний устрій, форма правління	Економічний розвиток	Матеріальна культура	Духовна культура	Розвиток науки

Завдання 2. Напишіть реферат на тему «Наука в період раннього Нового часу».

Завдання 3. Порівняйте особливості розвитку матеріальної та духовної культури Сходу в період раннього Нового часу, дані оформіть у таблицю.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №6

Тема: Епоха Великих географічних відкриттів.

Мета: розширити та поглибити знання про історію та географію Великих географічних відкриттів.

Контрольні запитання

1. Опишіть основні передумови Великих географічних відкриттів.
2. Проаналізуйте результати російських відкриттів
3. Схарактеризуйте результати голландських відкриттів.
4. Яка роль Португалії та Іспанії в передісторії Великих географічних відкриттів?
5. Опишіть відкриття європейців у Південній та Центральній Америці.
6. Проаналізуйте відкриття в Північній Америці.
7. Які відбувалися відкриття Африканського континенту?
8. Опишіть географічні відкриття в Азії.
9. Опишіть пошуки північно-східного і північно-західного морських проходів до Азії.
10. Проаналізуйте загальні підсумки епохи Великих географічних відкриттів.
11. Які дослідники займалися пошуками Південного материка. Чи були ці спроби вдалими?

Хід практичної роботи

Завдання 1. За допомогою карт ст. 38-39 атласу вчителя (К., 2010) вивчити шляхи найважливіших морських експедицій європейців, нанести їх на контурну карту.

Завдання 2. Ознайомитись з історико-географічною літературою та виділити етапи дослідження материка на основі критеріїв: приналежність до певного історичного етапу; яка територія материка освоювалася або досліджувалася; які країни і з якою метою фінансували дослідження материка. Інформацію занести до табл. 1.

Таблиця 1

Материк	Етапи дослідження материка
Азія	
Північна Америка	
Південна Америка	
Африка	
Австралія	
Антарктида	

Завдання 3. За даними атласів та наукової літератури проаналізуйте найважливіші експедиції в Азії. На контурну карту нанесіть головні експедиції, а інформацію про дослідників систематизувати у вигляді табл. 2.

Таблиця 2

Найвідоміші географічні відкриття

Роки	Країна, яка відрядила експедицію	Керівник або учасник експедиції	Опис маршруту, географічні відкриття

Завдання 4. За даними атласів та наукової літератури проаналізуйте найважливіші експедиції Африкою. На контурну карту нанесіть головні експедиції, а інформацію про дослідників систематизувати у вигляді табл. 3.

Таблиця 3

Найвідоміші географічні відкриття

Роки	Країна, яка відрядила експедицію	Керівник або учасник експедиції	Опис маршруту, географічні відкриття

Завдання 5. Проаналізуйте історію створення перших колоній. Визначте, які території були підпорядковані країнам-метрополіям. Дані занесіть у табл. 4.

Створення перших колоній

Країна-метрополія	Підпорядковані території

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Користуючись атласами та науковою літературою опишіть основні відкриття європейців у Північній Америці. Інформацію оформіть у табл. 5

Таблиця 5

Відкриття європейців у Північній Америці

Країна-першовідкривач	Території, що відкрили

Завдання 2. За даними атласів та наукової літератури проаналізуйте найважливіші експедиції по Австралії та Океанії, знайдіть найвідоміших дослідників. На контурну карту нанесіть головні експедиції, а інформацію про дослідників систематизувати у вигляді табл. 6.

Таблиця 6

Найвідоміші географічні відкриття

Роки	Країна, яка відрядила експедицію	Керівник або учасник експедиції	Опис маршруту, географічні відкриття

Завдання 3. Написати реферат та створити мультимедійну презентацію про одного з першовідкривачів (за вибором).

ПРАКТИЧНА РОБОТА №7

Тема: Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу.

Мета: розширити та поглибити знання про історичну географію Західної Європи та Азії в Новий час.

Контрольні запитання

1. Схарактеризуйте періодизацію Нового часу. Які зміни відбулися в Західній цивілізації?
2. Що характерно було в цей період для цивілізацій Сходу?
3. Що таке промисловий переворот? Що було його передумовою?
4. Проаналізуйте особливості розвитку продуктивних сил в даний період.
5. Які галузі промисловості займали лідируюче місце в період Нового часу.

6. Опишіть зміни, що сталися в економіці та сільському господарстві в період Нового часу.
7. Які демографічні особливості характерні для цього періоду.
8. Проаналізуйте особливості політичної карти Західної Європи?
9. Як вплинув промисловий переворот на економіку Західної Європи в епоху Нового часу?
10. Опишіть розвиток сільського господарства Західної Європи в епоху Нового часу та його вплив на навколишнє середовище.
11. Проаналізуйте розвиток і розміщення транспорту в Західній Європі.
12. Які зміни відбувалися в чисельності населення Західної Європи? Що вплинуло на перехід до сучасного типу відтворення населення?
13. Які зміни відбулися на політичній карті Західної Європи в період Нового часу?
14. Схарактеризуйте розселення Західної Європи в цей період?
15. Проаналізуйте географічний поділ праці і торгівельні зв'язки.
16. Схарактеризуйте розвиток економіки на українських землях в період Нового часу?
17. Які зміни відбулися на політичній карті Азії в період Нового часу?
18. Дайте характеристику економічній ситуації в Азії в період Нового часу.
19. Опишіть демографічні особливості в країнах Азії в період Нового часу.
20. Проаналізуйте міжнародні торгівельні зв'язки країн Азії в період Нового часу.

Хід практичної роботи

Завдання 1. Проаналізуйте дані табл. 1. Побудуйте стовпчикову діаграму динаміки росту населення світу в період Нового часу. Поясніть причини зростання чисельності населення.

Таблиця 1

Динаміка росту населення світу в період Нового часу

<i>Роки</i>	<i>млн. осіб</i>	<i>Роки</i>	<i>млн. осіб</i>
1650	575	1820	1000
1700	610	1850	1200
1750	720	1900	1630
1800	905	1910	1750

Завдання 2. За матеріалами наукової літератури та навчального посібника «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013), Схарактеризуйте рівень урбанізації в Західній Європі в епоху Нового часу та побудуйте стовпчикову.

Завдання 3. Користуючись даними табл. 2 оцініть чисельність населення Західної Європи у період Нового часу та побудуйте стовпчикову діаграму чисельності. Виділіть основні чинники, що сприяли змінам в чисельності населення.

Таблиця 2

Чисельність населення Західної Європи у період Нового часу (за С. Бруком)

<i>Рік</i>	<i>млн. осіб</i>
1700	100
1750	114
1800	144
1850	205
1900	290

Завдання 4. За матеріалами наукової літератури та навчального посібника «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013) проаналізуйте, які промислові райони склалися у Західній Європі в період Нового часу, визначте напрямки їх спеціалізації та заповніть табл. 3.

Таблиця 3

Промислові райони Західної Європи в період Нового часу

Назва країни	Напрямок спеціалізації

Завдання 5. З'ясуйте спеціалізацію країн Азії у період Нового часу. Результати оформіть у вигляді табл. 4.

Таблиця 4

Спеціалізація країн Азії у період Нового часу

Назва країни	Напрямок спеціалізації

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Проаналізуйте особливості промислового перевороту в країнах Європи. Дані занесіть у табл. 5

Таблиця 5

Особливості промислового перевороту

Країна	Особливості промислового перевороту

Завдання 2. Опишіть географічні відкриття, дослідження Нового часу та розширення ойкумени. Складіть картосхему.

Завдання 3. Напишіть реферат на тему «Розвиток науки в період Нового часу».

ПРАКТИЧНА РОБОТА №8

Тема: Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія.

Мета: вивчити та поглибити знання про історичну географію Америки, Африки, Австралії та Океанії в період Нового часу.

Контрольні запитання

1. Опишіть політичну карту і державний устрій Північної Америки в період Нового часу. Як відбулася боротьба за незалежність Північної Америки?
2. Які зміни відбувалися на території Канади в період Нового часу?
3. Що було характерно для економіки Північної Америки до громадянської війни?
4. Які зміни відбулися в економіці США після закінчення громадянської війни (1861-65 рр.)?
5. Яку спеціалізацію мала Канада в цей час?
6. Проаналізуйте особливості демографічної ситуації в Канаді та США в період Нового часу?
7. Схарактеризуйте політичну карту Латинської Америки в період Нового часу?
8. Опишіть економічний розвиток країн Латинської Америки в період Нового часу?
9. Які демографічні особливості характерні для країн Латинської Америки в період Нового часу?
10. Опишіть розселення населення Латинської Америки в період Нового часу?
11. Проаналізуйте расову та етнічну структуру населення країн Латинської Америки в період Нового часу? Як відбувався процес формування націй?
12. Які особливості мала політична карта Африки в період Нового часу?
13. Опишіть колоніальний поділ Африки у кін. XIX ст. і поч. XX ст.
14. Дайте характеристику економіці Африки в доколоніальний період.
15. Які зміни в економіці Африки відбулися в колоніальний період?
16. Схарактеризуйте демографічну ситуацію в Африці. Що призвело до значного зменшення чисельності населення?
17. Проаналізуйте розселення населення Африки.
18. Що вплинуло на формування етнічного складу населення Африки?
19. З чим пов'язане освоєння внутрішніх територій Австралії?
20. Опишіть адміністративно-політичний поділ Австралії в період Нового часу.
21. Що характерно для економічного розвитку Австралії й Океанії в період Нового часу?
22. Яку спеціалізацію мало сільське господарство?
23. Що стало причиною зниження природного приросту в Австралії й Океанії в період європейської колонізації?
24. З чим пов'язаний міграційний бум, що почався у II пол. XIX ст.?

25. Коли був проведений перший перепис населення в Австралії і які результати дали наступні переписи?
26. Проаналізуйте розміщення населення у цьому регіоні та визначте основні причини, що впливали на розселення.
27. Опишіть процес формування націй в Австралії і Океанії? Назвіть мовні сім'ї цього регіону.
28. Проаналізуйте географічний поділ праці і торгівельні зв'язки в Австралії та Океанії.

Хід практичної роботи

Завдання 1. За матеріалами навчального посібника «Історична географія» (Корнус О.Г., 2013) проаналізуйте чисельність населення в Латинській Америці в період Нового часу та побудуйте стовпчасту діаграму. Поясніть причини зростання чисельності населення.

Завдання 2. За даними табл. 1 проаналізуйте динаміку росту чисельності населення окремих країн Латинської та побудуйте стовпчикові діаграми.

Таблиця 1

Чисельність населення окремих країн Латинської Америки (млн. осіб)

Країна	1870	1900	1910
Бразилія	10,0	17,3	23,4
Мексика	9,2	13,6	15,2
Аргентина	1,7	5,1	7,9
Колумбія	3,0	4,5	5,1
Перу	2,7	4,5	5,1
Чилі	1,9	2,9	3,3
Венесуела	2,1	2,5	2,7
Уругвай	0,5	0,9	1,1

Завдання 3. Схарактеризуйте географію промисловості в Латинській Америці в період Нового часу. З'ясуйте напрями спеціалізації у країнах Латинської Америки. Дані занесіть у табл. 2.

Таблиця 2

Географія промисловості в Латинській Америці в період Нового часу

Назва країни	Напрям спеціалізації

Завдання 4. Визначте спеціалізацію сільськогосподарських районів Латинської Америки та заповніть табл. 3.

Таблиця 3

Спеціалізація сільськогосподарських районів Латинської Америки

Назва країни	Напрямок спеціалізації

Завдання 5. За даними табл. 4 проаналізуйте динаміку зростання чисельності населення Африки та побудуйте стовпчикову діаграму. Поясніть причини зростання.

Таблиця 4

Чисельність населення Африки в період Нового часу (за С.І. Бруком)

Роки	млн. осіб
1750	65
1800	70
1850	81
1900	110
1910	130

Завдання 6. Схарактеризуйте гірничопромислові райони Африки. Дайте їм стислу характеристику. Дані занесіть до табл. 5.

Таблиця 5

Гірничопромислові райони Африки

Назва країни, території	Корисні копалини

Завдання 7. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси визначте спеціалізацію сільського господарства країн Африки в період Нового часу. Заповніть табл. 6.

Таблиця 6

Спеціалізація сільського господарства країн Африки в період Нового часу

Назва країни	Напрямок спеціалізації

Завдання 8. Опишіть історію колонізації Африки. Виділіть найбільші країни-колоністи та підпорядковані їм території. Дані занесіть у табл. 7.

Таблиця 7

Колонізація Африки

Назва країни	Колонії в Африці

Завдання 9. Назвіть найбільші міста Австралії і Океанії у період Нового часу та нанесіть їх на контурну карту.

Завдання 10. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси проаналізуйте колоніальний поділ Австралії та Океанії. Виділіть колонії, які підпорядковувалися країнам-колоністам. Дані занесіть у табл. 8.

Таблиця 8

Колоніальний поділ Австралії та Океанії

Країна-колоніст	Колонії

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Проаналізуйте етнічну карту Африки в період Нового часу. На основі опрацьованої літератури створіть картосхему.

Завдання 2. Використовуючи наукову літературу та Internet-ресурси опишіть матеріальну та духовну культуру країн світу в період Нового часу. Інформацію оформіть у табл. 9.

Таблиця 9

Матеріальна і духовна культура країн світу в період Нового часу

Країна	Матеріальна культура	Духовна культура

Завдання 13. Напишіть реферат на тему «Промисловий переворот в США».

Завдання 14. Опишіть особливості колонізації і формування території Австралії та Океанії в період Нового часу. Нанесіть на контурну карту географічну відкриття в Австралії та Океанії.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев В. И. Географические очаги формирования человеческих рас. М.: Мысль, 1985. 232 с.
2. Андрианов Б. В. Земледелие наших предков. М.: Наука, 1978. 168 с.
3. Анучин В. А. Географический фактор в развитии общества. М.: Мысль, 1982. 334 с.
4. Атлас вчителя / В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І.Л. Дрогушевська та ін. К.: ДНВП «Картографія», 2010. 328 с.
5. Баландин Р. К., Бондарев Л. Г. Природа и цивилизация. М.: Мысль, 1988.
6. Берг Л. С. История русских географических открытий. М.: АН СССР, 1962. 296 с.
7. Бичурин Н. Я. Собрание сочинений по исторической географии Восточной и Средней Азии. Чебоксары: Чувашгоскомиздат. 1960. 758 с.
8. Брук С. И. Население мира. Этнодемографический справочник. М. : Финансы и статистика, 1981.
9. Верменич Я. Історична географія й регіоназнавство: наступність і взаємодія // «Істину встановлює суд історії». Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка / Національна академія наук України. Інститут історії України. Т.2. Наукові студії. К., 2004. С. 488-516.
10. Галич М. История доколумбовых цивилизаций. М.: Мысль, 1990. 408 с.
11. Герасимов И. П., Величко А. А. Проблема роли природного фактора в развитии первобытного общества // Первобытный человек, его материальная культура и природная среда в плейстоцене и голоцене. М., 1974. С. 7-24.
12. Дергачев В. А. Исторические циклы хозяйственного освоения территории // Вестник МГУ. География. 1976. №2. С. 82-86.
13. Долуханов П. М. География каменного века. М.: Наука, 1979. 152 с.
14. Дробижев В. З., Ковальченко И. Д., Муравьев А. В. Историческая география СССР: [учебное пособие]. М.: Высшая школа, 1973. 320 с.
15. Електронний навчально-методичний посібник "Історія географічних відкриттів". В.М. Гудима. Біла Церква: КОПОПК, 2014. (72 Мб) https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/08/EP_Istoriya_geogr.vidkryttiv_2014.pdf
16. Етнографія України // за ред. С. А. Макарчука. Львів: Світ, 1994. 517 с.
17. История мировой культуры (мировых цивилизаций). 2-е доп. и перер. изд. Ростов н/Д: изд-во «Феникс», 2002. 544 с. http://yanko.lib.ru/books/cultur/drach-hist_w_cult.pdf
18. Историческая география: тенденции и перспективы. Спб.: РГО, 1995. 184 с.

19. Историческая география: [учебно-методическое пособие]. Ставрополь, СГУ, 2007. 35 с.
20. Жекулин В. С. Историческая география. Предмет и методы. Л. Наука, 1982.
21. Кандиба Ю. І. Історична географія з основами етнографії: Навчально-методичний комплекс. Харків, 2008. 76 с.
22. Корнус О. Г. Історична географія: навчальний посібник. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. 156 с.
23. Круль В.П. Історична географія Західної України: навч. посібник. Вид. 2-ге, доповн. Чернівці: ЧНУ, 2008. 188 с.
24. Ламберг-Карловски К. Древние цивилизации. Ближний Восток и Мезоамерика. М.: Наука, 1992. 368 с.
25. Лебедев Г. С. Эпоха викингов в Северной Европе. Л.: Изд-во ЛГЗ, 1985. 286 с.
26. Липс Ю. История древних цивилизаций. М.: Аст, 1999. 480 с.
27. Любіцева О.О. та ін. Географія релігій. К.: АртЕк, 1998.
28. Магидович И. П., Магидович В. И. Очерки истории географических открытий. М.: Просвещение, 1982-1986. Тома 1-5. <http://discover-history.com/>
29. Максаковский В. П. Историческая география мира: учебное пособие для вузов М.: Экспресс, 1997. 584 с.
30. Мечников Л. И. Цивилизации и великие исторические реки. М.: Издательская группа «Прогресс», «Пангея», 1995. 461 с.
31. Мукиданов Н. К. От Страбона до наших дней. Эволюция географических представлений и идей. М.: Мысль, 1985. 238 с.
32. Муравьев А. В., Самаркин В. В. Историческая география Западной Европы и России в эпоху феодализма. М., 1973. 143 с.
33. Народы и религии мира: Энциклопедия // ред. В.А. Тишков. М.: БРЭ, 1998. 928 с.
34. Нестурх М. Ф. Происхождение человека. М.: Наука, 1970. 440 с.
35. Райт Дж. Географические представления в эпоху крестовых походов: исследование средневековой науки и традиции в западной Европе. М.: Наука, 1988. 477 с.
36. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу. Хрестоматія. К.: Либідь, 2002. 624 с.
37. Самаркин В. В. Историческая география Западной Европы в Средние века: учеб. пособие. М. : «Высш. школа», 1976. 248 с.
38. Сегеда С. Основи антропології: [навчальний посібник]. К.: Либідь, 1995.
39. Седов В. В. Славяне в раннем Средневековье. М., 1995. 416 с.

40. Седов В. В. Славяне в древности. М., 1994. 344 с.
41. Стрелецкий В. Н. На стыке наук: историческая география в ее отношении к истории и географии // Вестник исторической географии. Смоленск. СГУ. №1. 1999. С. 3-5.
42. Трубчанинов С. В. Исторична географія: виникнення наукової дисципліни та її розвиток // Історико-географічні дослідження. Кам'янець-Подільський, 2008. Т.1. С.16-20.
43. Трубчанинов С. В. Исторична географія України: [курс лекцій]. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005. 191 с.
44. Трубчанинов С. В. Исторична географія України: [навчальний посібник]. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. 168 с.
45. Федотов В. В. Историческая география Северо-Восточной Евразии в эпоху античных цивилизаций. М.: МЭИ. 1996. 203 с.
46. Шелестов Д. К. Историческая демография: [учебное пособие]. М., 1987. 288 с.
47. Щодра О. Исторична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 298 с.
48. Яцунский В. К. Историческая география. М.: Изд. АН СССР, 1995. 333 с.
49. Яцунский В. К. Предмет и задачи исторической географии. Историк-марксист, 1941. № 5. С. 3-29.
50. Яцунский В. К. Историческая география. История ее возникновения и развития в XIV-XVIII вв. М.: Высшая школа, 1955. 331 с.
51. Kučera Z. Historical geography between geography and historiography // Klaudyán. Volume 5/2008, No. 1, pp. 5–13.
52. Period and place: Research methods in historical geography. Cambridge. 1982. 377 p.
53. Powell J. M. An Historical Geography of Modern Australia: The Restive Fringe. Cambridge University Press, Cambridge 1988.
54. Space and place. Studies in historical geography. Louvain. 1996. 136 p.
55. 18th Century Maps of North America: Perception vs. Reality [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://blogs.loc.gov/maps/category/historical-geography/> (Дата звернення 09.07.2020).

Навчальне видання

КОРНУС Олеся Григорівна

Історична географія:

методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи
серія ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальна за випуск *Л. П. Міронець*
Комп'ютерний набір та верстка *О. Г. Корнус*

Підписано до друку 25.10.2020 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура Times. Друк. ризогр. Ум. друк. арк. 1,00. Тираж 100 прим.

Редакційно-видавничий відділ СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка